

PĀRMAIŅU SLIEKSNIS: KAD ATTĪSTĪBA MAINA VIETAS NOZĪMI TĀS SĀKOTNĒJAI KOPIENAI

Elīna Zandere

KŪRĒTA VIDE, ĢENTRIFIKĀCIJA, TŪRISTIFIKĀCIJA, KOPIENA, IDENTITĀTE

Šis raksts pēta robežpunktus, kuros vietas attīstība sāk mainīt tās nozīmi sākotnējai kopienai, kas to apguvusi un veidojusi. Fokussējoties uz pamestu ēku apdzīvošanu un to pakāpenisku integrāciju mainīgos ekonomiskās attīstības modeļos, tiek analizēts, kā un kad uzlabojumi pārvērš telpu no alternatīvas patvēruma vietas par komercializētu vidi. Pētījums balstās uz vietas izjūtas un kopienas piederības konceptiem, lai izprastu, kādos apstākļos attīstība kļūst par atstumšanas mehānismu un vai iespējams līdzsvars starp attīstību un sākotnējās kopienas saglabāšanu.

Ģentrifikācija ir process, kurā agrāk sociāli un ekonomiski mazāk nodrošinātos pilsētas rajonos pieaug dzīves dārdzība un mainās iedzīvotāju sastāvs, līdz ar to tiek izstumti sākotnējie iedzīvotāji un to kultūras prakses. Šis process var notikt gan apzināti, ar mērķtiecīgu attīstības politiku, gan pakāpeniski, investoriem un jaunajiem iedzīvotājiem ieviešot jaunas estētikas, uzņēmējdarbības formas un dzīvesveidu. Starptautiski pētījumi norāda, ka ģentrifikāciju visbiežāk virza kapitāla atdeves meklējumi nekustamajā īpašumā, pilsētu “revitalizācijas” stratēģijas un dzīvesstila migrācija (Smith, 2002; Lees, 2008). Nereti tas notiek brīdī, kad konkrēta vieta kļūst pievilcīga, pateicoties kopienai vai vietējo iedzīvotāju iniciētiem uzlabojumiem. Rodoties ārējai interesei un investīciju pieplūdumam, veidojas paradoksāla situācija: jo vairāk kopiena iegulda savas apkārtnes attīstībā, jo pievilcīgāka tā kļūst ārējiem spēkiem – un vienlaikus pieaug risks pašai kopienai tikt no šīs vides izstumtai.

Kā norāda virkne pētnieku (sk. piemēram, Abram & Bajič, 2023; Lees, 2008; Cocola-Gant & López-Gay, 2020), pretrunas saasinās brīdī, kad vietas vērtība tiek noteikta nevis pēc tās sociālā vai kultūras nozīmes, bet gan pēc tās potenciāla nest peļņu. Lai gan ģentrifikācija var nest pozitīvas pārmaiņas – piemēram, renovētas ēkas, labāku infrastruktūru un pastiprinātas investīcijas –, tā bieži vien noved pie iedzīvotāju izstumšanas, jo daudzi vairs nespēj atļauties dzīvot apkaimē, kurā pieaug dzīves dārdzība. Taču tas vēl nav viss. Pētījumi rāda, ka ģentrifikācija nav reducējama uz ekonomisku vai fizisku pārmaiņu kopumu vien – tas ir slāņveidīgs process, kurā aiz redzamajiem uzlabojumiem slēpjas kultūras, emocionālas un identitātes pārstrukturēšanas mehānismi. Šīs pārmaiņas bieži vien tiek uztvertas kā atsvešināšanās vai izstumšanas pieredze tiem, kas šo vietu definējuši savas kopienas vajadzībām.

Tādējādi ģentrifikācija būtu jāsaprot nevis kā lineārs vai tikai ekonomisks process, bet gan kā daudzdimensionāla transformācija, kas ietver: vizuālas pārmaiņas (fiziskā vide tiek pārveidota), kultūras izmaiņas (tradīcijas un kopienas prakses tiek izmainītas vai izdzēstas), emocionālas atsvešināšanās sajūtas (vietas zaudēto identitāti), kā arī līdzdalības samazināšanos (vietējie iedzīvotāji tiek izslēgti no lēmumu pieņemšanas procesiem).

Turklāt ģeņtrifikācija ne vienmēr izpaužas vienādā veidā – tās formas atšķiras atkarībā no vietas konteksta un dominējošajiem attīstības impulsiem. Izplatītākie ģeņtrifikācijas veidi: Klasiskā ģeņtrifikācija – maksāspējīgi iedzīvotāji pārvācas uz mazāk turīgu rajonu, ceļot īres un īpašumu cenas. Rezultātā tiek izspiesti līdzšinējie iedzīvotāji, un vietējos uzņēmumus aizstāj veikalu ķēdes un pakalpojumi, kas pielāgoti jaunpienācēju vajadzībām. Tūristifikācija – pilsētas centri un vēsturiskie rajoni tiek pārveidoti tūristu vajadzībām, nereti apspiežot vai komercializējot kopienas tradīcijas un kultūras prakses. Studentifikācija – augstskolu paplašināšanās vai studentu ienākšana pieejamākos mājokļos maina rajona iedzīvotāju sastāvu, palielina izmaksas un pielāgo vidi pagaidu iemītnieku dzīvesveidam. Kā liecina arvien pieaugošais pētījumu apjoms par pilsētvides pārveidi (sk. piemēram, Vladislavljevic, 2021; Pandey, 2024), pēdējo piecu gadu laikā Eiropā ir novērojama pastiprināta radošo kopienu un alternatīvo kultūras telpu izspiešana, ko veicina ģeņtrifikācija, nekustamā īpašuma spekulācijas un publiskā finansējuma samazināšana. Šī tendence ir skārusi tūkstošiem mākslinieku, aktivistu un kultūras darbinieku, kuri zaudējuši savas darba un dzīvesvietas. Pēc izlikšanas daļa radošo kopienu nespēj atrast pieejamas alternatīvas telpas, kas atbilstu viņu vajadzībām, kas noved pie kopienu izīršanas un kultūras daudzveidības samazināšanās.

Ievērojamākie gadījumi Eiropā pēdējo gadu laikā:

1. *Rog Factory*, Lūblāna (Slovēnija) 2021. gada janvārī tika izlikta aptuveni 100–200 cilvēku kopiena no bijušās velosipēdu rūpnīcas, kas kopš 2006. gada kalpoja kā pašpārvaldīts kultūras un sociālais centrs. Komplekss ietvēra koncertzāli, skeitparku, medicīnas klīniku patvēruma meklētājiem un mākslinieku darbnīcas. Pēc izlikšanas pilsētas dome turpināja attīstīt šo teritoriju kā jaunu kultūras centru (Vladislavljevic, 2021).
2. *Aire Street Workshops*, Līdsa (Apvienotā Karaliste) 2024. gadā Līdsas pilsētas dome nolēma slēgt šo radošo centru, kurā darbojās aptuveni 150 mākslinieku un vairāk nekā 50 mazo uzņēmumu, lai samazinātu izdevumus. Šis lēmums izraisīja bažas par kultūras telpu samazināšanos pilsētā (Pandey, 2024).
3. ADM, Amsterdamā (Nīderlande) 2019. gada janvārī pēc 21 gada ilga perioda tika

izlikta aptuveni 130 cilvēku kopiena no bijušās kuģu būvētavas, kas kalpoja kā radošais centrs. ADM bija pazīstama kā viena no lielākajām un ilgstošākajām skvotu kopienām Nīderlandē, piedāvājot kultūras pasākumus, darbnīcas un dzīvesvietas (Sanne, 2019).

4. Klīnika, Prāga (Čehija), bija pašpārvaldīts sociālais centrs, kas darbojās no 2014. līdz 2019. gadam. Centrs piedāvāja dažādas kopienu aktivitātes, tostarp kultūras pasākumus un politiskās diskusijas. 2019. gadā centrs tika izlikts, neskatoties uz sabiedrības atbalstu un protestiem (Stritesky, 2018).

Augstāk minētie gadījumi ilustrē plašāku tendenci, kurā alternatīvās kopienas tiek izspiestas no pilsētvides, zaudējot ne tikai dzīvesvietas, bet arī kultūras un sociālās telpas, kas veicināja radošumu un sabiedrisko iesaisti.

Latvijas kontekstā sistemātiski dati par ģeņtrifikācijas izplatību ir ierobežoti, taču ir pieejami dati par nekustamā tirgus izmaiņām. No 2010. gada līdz pērnā gada trešajam ceturksnim mājokļu cenas ES pieaugušas par 54%, savukārt īres maksa palielinājusies par 26%. Baltijas valstīs cenu kāpums ir īpaši izteikts – piecpadsmit gadu laikā mājokļu cenas Latvijā pieaugušas par 154%, Lietuvā par 181% un Igaunijā pat par 230%. Īres maksas šajā laikā augušas mērenāk, taču arī būtiski – Latvijā īres cenas kopumā palielinājušās par 60% (Lukačovs, 2025). Savukārt saskaņā ar pieejamiem datiem par nekustamā īpašuma cenām pēdējos piecos gados Rīgā – īres cenas gada laikā palielinās no 5 līdz pat 10% (Leščinskis, 2023; Krūmiņš, 2024), kas izraisa pieejamības problēmas ne tikai mazāk nodrošinātajiem iedzīvotājiem, bet arī radošajām iniciatīvām. Lai arī ģeņtrifikācijas formas ir dažādas, tās vieno spēja pārveidot cilvēku telpisko pieredzi un identitātes saikni ar vidi. Šajā ziņojumā izvēlēts koncentrēties uz telpu sākotnējo lietotāju izjūtu brīdī, kad viņu veidotā vide, pakāpeniski tiek pārvērstas par investīciju objektiem – kurā mirkli tā kļūst sveša, attālināta vai pat naidīga attīstības dēļ. Mēs to saucam par “pārmaiņu sliekšni”.

Pētījuma fokuss ir kritiskie emocionālās at-svešināšanās punkti, kad pilsētvides attīstība pāriet no atjaunošanas uz izspiešanu – ne tikai materiālā, bet arī emocionālā un kultūras līmenī. Apskatītie gadījumu piemēri – tostarp Rog

Factory Ļubļanā, Lavapijes rajons Madridē, vēsturiskie Stokholmas rajoni, Barselonas Gotiskais kvartāls, *go-go* mūzikas kustība Vašingtonā, *Chinatown Art Brigade* pretestība Ņujorkā un Kopienas zemes fondi Amsterdamā – pārstāv emblemātiskus un starptautiski analizētus piemērus, kuros emocionālā atsvešināšanās kļūvusi par sabiedrības reakcijas punktu. Pētījums izgaismo smalkas sensoras, kultūras un sociālās pārmaiņas, kas brīdina par gaidāmu izslēgšanu. Šo smalko, taču būtisko pārmaiņu izpratne ir būtiska, lai veidotu iekļaujošāku un ilgtspējīgāku pilsētpolitiku.

Lai šos gadījumus padziļināti analizētu, nepieciešams izprast emocionālo un simbolisko saišu mehānismus, kas veidojas starp cilvēkiem un viņu dzīves telpu. Kad šīs saites tiek pārrautas, pārmaiņas sāk skart cilvēku ikdienas izjūtas, piederības sajūtu un spēju orientēties vietā, kurā viņi dzīvo. Šī sadaļa ievada centrālo problēmjautājumu: attīstība transformē ne tikai telpu, bet arī pārrauj emocionālo un simbolisko tīklojumu, kuru kopiena laika gaitā veido ar savu vidi. Apskatīsim piecus konceptuāli savstarpēji saistītus aspektus, kas palīdz izgaismot emocionālo slogu, ko rada pilsētvides pārmaiņas:

1. vietas piesaiste (emocionālās saites, ko cilvēki veido ar noteiktu vidi, balstoties uz atmiņām, attiecībām un ikdienas rituāliem),
2. identitāte (līmenis, kādā konkrētā vieta kļūst par indivīda pašidentitātes daļu),
3. emocionālā ģeogrāfija (emociju izpēte telpā un to saistība ar vidi),
4. sensorā ģentrifikācija (maņu pieredzes (smaržas, skaņas, vizuālās ainavas) izmaiņas ģentrifikācijas procesā),
5. kultūras izspiešana (kad kopiena joprojām atrodas fiziski telpā, bet tiek simboliski vai emocionāli izslēgta).

Šo aspektu teorētiskā izklāsta sākumpunkts ir vietas piesaistes jēdziens, kas apzīmē emocionālo attiecību tīklu, ko cilvēki veido ar vidi, pamatojoties uz dzīves pieredzi, kopīgu vēsturi un sensoro atpazīstamību. Un tā ir būtiska gan individuālās, gan kolektīvās identitātes sastāvdaļa. Šo tēmu ir pētījuši vairāki ievērojami pētnieki, piedāvājot dažādas perspektīvas un izpratnes līmeņus. Ķīniešu-amerikāņu ģeogrāfs

Ji-Fu Tuanš ieviesa terminu “topofilija”, lai aprakstītu cilvēku emocionālo pieķeršanos vietām, uzsverot, ka šī saikne ir būtiska cilvēka pieredzes sastāvdaļa. Ji-Fu Tuanš uzskatīja, ka vietas iegūst nozīmi caur cilvēku pieredzi un emocijām, kas tās padara par “vietām” nevis vienkārši “telpām” (Yi-Fu Tuan, 1974). Ketrīna Neša pētīja, kā ģenealoģiskās prakses un izcelsmes stāsti veido etniskās, nacionālās un diasporas identitātes, uzsverot vietas nozīmi identitātes veidošanā (Nash, 2008). Vitorija Džuliani norādīja, ka vietas piesaiste ir fundamentāla cilvēka vajadzība, kas apmierina piederības un drošības sajūtu, īpaši mūsdienu sabiedrībā, kurā pieaug mobilitāte un telpiskā vienveidība (Giuliani, 2003). Apkopotie pētījumi uzsver – vietas piesaiste ir būtiska gan individuālās, gan kolektīvās identitātes sastāvdaļa, kas veidojas caur emocionālām saitēm, ikdienas pieredzi un kultūras praksēm.

Līdzās emocionālajai piederībai telpai, cilvēki piesaistās arī ar jutekļu starpniecību – pazīstamām skaņām, smaržām vai gaismas spēlēm. “Pārmaiņu sliekšņa” izpausmes analizējams caur sensorās ģentrifikācijas prizmu – kā Abrams un Bajičs apraksta, apskatot Ļubļanas Rog fabrikas pārveidi – pazīstamu skaņu un smaržu zudums ietekmē vietas piesaistes saikni, un bieži ir pirmais rādītājs, ka kopienas klātbūtne ir apdraudēta. Rog fabrikas pārveides gadījums parāda, kā attīstība ne tikai pārveido fizisko telpu, bet arī pārprogrammē sensorās un emocionālās struktūras, kas saista kopienas ar konkrēto vietu. Pirms pārbūves Rog bija vieta ar haotisku, bet dziļi nozīmīgu atmosfēru – kur koksnes dūmu smarža, krāsniņu sprakšķēšana un vizuālais haoss no sienu gleznojumiem un atkārtoti izmantotie materiālie radija emocionāli piesātinātu vidi alternatīvai kopienai. Kāda kopienas piederīgā vārdiem: “Tur bija nedaudz smacīgi, nedaudz netīri, bet tik īpaši,” (Abram & Bajič, 2023) – apliecinot, cik nozīmīga ir sensorā atpazīstamība emocionālo saišu uzturēšanā.

Pretstatā tam jaunais *Center Rog* iemieso sterilu, kūrētu vidi: gludas, baltas sienas un neitrālas smaržas, emocionāli atšķēlot telpu lietotājus. Šīs pārmaiņas nes sevī netiešu vēstījumu: vieta tiek pārveidota citiem. Sensorās pārmaiņas nav neitrālas – tās kodē izslēgšanu. Attīstītāji ne tikai atjauno ēku – viņi aizvieto juteklisko identitāti, kas balstīta neformālā koprades garā, ar sterilizētu vidi, kas domāta citai auditorijai. Kā norāda Abrams un Bajičs, sensorā ģentrifikācija darbojas, pārrakstot kopienas atmiņu,

aizvietojo ar autentisku pieredzi ar kontrolētu reprezentāciju (Abram & Bajič, 2023). Šī sensorā un simboliskā transformācija šķērso emocionālo sliekšni, neatgriezeniski mainot vietas nozīmi tās sākotnējai kopienai.

Sensorā ģentrifikācija apraksta šķietami smalkas vizuālas pārmaiņas, kas spēj izraisīt emocionālos pārvērtības urbānajā vidē – īpaši krāsu paletes maiņa – spēlē izšķirošu lomu. Kā norāda Nadžara, Nilanders un Voksnerūds, krāsa nav neitrāla dizaina izvēle, bet gan kolektīvās atmiņas, kultūras identitātes un emocionālās piederības nesēja. Vēsturiskajos Stokholmas rajonos tradicionālā okera un bāli zaļā toņu lietošana veidoja kopīgu vizuālo valodu, emocionālo atmiņu, kas stiprināja iedzīvotāju saikni ar savu kopienu. Taču, attīstības projektiem ieviešot neitrālus pelēkus toņus un sterilu estētiku, emocionālā ainava mainījās. Iedzīvotāji izjuta piederības zaudējumu, jo pazīstamā estētika, ierastā vizuālā identitāte, kas kādreiz atspoguļoja viņu kopīgo vēsturi, tika aizstāta ar arhitektu virzītiem, homogenizētiem risinājumiem. Pat bez acīmredzamas fiziskas izspiešanas iedzīvotāji izjuta emocionālu atsvešinātību – sajūtu, ka viņu jutekliskās atmiņas tiek aizvietotas ar svešiem stimuliem. Vizuālās pārmaiņas kļuva par klusiem, bet spēcīgiem brīdinājuma signāliem, ka vieta tiek pielāgota citiem, ne viņiem. “Kad siltos okerus nomainīja sterilie pelēkie, šķita, ka uz visiem laikiem ir iestāties ziemas klusums,” sacīja kāds vietējais iedzīvotājs (Najar, Nylander, & Woxnerud, 2024). Šī sensorā dzēšana – bieži neapzināta, bet spēcīgi izjūta – iezīmē emocionālās atsvešināšanās robežu, kad fiziskā struktūra paliek, bet vietas simboliskā nozīme izzūd. Kā uzsver autori, aktīva kopienas līdzdalība vizuālo un krāsu izvēļu pieņemšanā ir būtiska, lai saglabātu emocionālo saikni ar vidi, jo bez tās estētiskā pārprogrammēšana var novest pie piederības izjūtas sabrukuma un sociālās ilgtspējas zuduma.

Arī *Rog Factory* gadījumā dzīvīgās, haotiskās tekstūras tika aizstātas ar sterilizētu estētiku, radot ne tikai vizuālas pārmaiņas, bet arī sensoru atsvešinājumu: “Sensorā ģentrifikācija apraksta pilsētelpas pārdizainēšanas procesu... pārdefinējot to, kas – un kurš – drīkst būt redzams un dzirdams” (Abram & Bajič, 2023). Līdzīgi Vašingtonā *go-go* mūzikas aizliegums signalizēja melnādainajai kopienai, ka viņu kultūras klātbūtne tiek izdzēsta. *Go-go*, kas dzimusi D.C. afroamerikāņu rajonos, gadu desmitiem kalpoja

kā identitātes, kopības un publiskas pašizpaušmes veids. Kad vietējai elektronikas veikalu ķēdei tika pieprasīts apklusināt mūziku savā stūrī – vietā, kur tā skanējusi 20 gadus –, tas kļuva par aizsākumu protestu kustībai *#DontMuteDC*. Tā nebija tikai cīņa par decibelu, bet gan par to, kuras kultūras drīkst definēt publisko telpu. Cīņa par *go-go* aizsardzību bija cīņa par emocionālo un kultūras piederību pret ģentrifikācijas radītu pakāpenisku izdzēšanu. *#DontMuteDC* kampaņas sauklis bija: “Mūsu kultūra nav troksnis. Mūsu mūzika ir mājas” (Younger, 2019). Šī kustība pavēra plašāku diskusiju par to, kuras kultūras drīkst būt publiskajā telpā un kuras tiek pakļautām izstumtas. Šie piemēri ilustrē, ka emocionālā izspiešana nav nejaušs blakusprodukts – tas ir process, kas bieži sākas ar simboliskiem un sensoriem zaudējumiem, kas krājas līdz brīdim, kad fiziska pārvietošanās kļūst neizbēgama.

Kultūras izspiešana atņem iedzīvotājiem simbolisko īpašumtiesību sajūtu pat tad, ja viņu fiziskās adreses nemainās. Identitāte tiek atdalīta no vietas, padarot apkaimes par tukšām dekorācijām ārējiem vērotājiem. Kultūras prakses, vietējās tradīcijas un kopienas stāstījumi bieži tiek pārrakstīti vai izdzēsti, lai piesaistītu jaunpieņacējus, investorus vai tūristus. Piemēram, *Lavapies* – vēsturiski multikulturāla Madrides centra apkaime – piedzīvojusi strauju pāreju no imigrantu un mākslinieku apdzīvotas teritorijas uz tūrisma orientētu rajonu ar augošu nekustamo īpašumu spiedienu. Tās iedzīvotāji pauda vilšanos, norādot, ka kultūras telpas tiek pārveidotas ārējai patērēšanai, pārtraucot tradicionālās kopienas prakses: “Visi uzlabojumi nav domāti mums, bet gan tiem, kas mūs nomainīs” (Gervacio, 2023). Estētiskie “uzlabojumi” – butikveida kafejnīcas, mākslas galerijas, glancētas publiskās telpas – rada vidi, kas kļūst sveša *Lavapies* sākotnējai multikulturālajai būtībai. Lai gan fiziskais izkārtojums paliek nemainīgs, rajonā notiek simboliska evakuācija: strādnieku šķiras un imigrantu identitāte kļūst par patēriņa tēlu, zaudējot savu ikdienas dzīves realitāti. Emocionālais sliekšnis tiek šķērsots brīdī, kad iedzīvotāji saprot, ka attīstība vairs nav domāta viņiem.

Vizuālās transformācijas reti kad ir tikai kosmētiskas. Tās vēsta par dziļākām pārmaiņām īpašumtiesībās, pieejamībā un piederībā. Kad mainās estētiskā valoda, tā bieži pārraksta telpas vērtības: tīrība pār radošumu, kārtība pār spontanitāti, komerciālais patēriņš pār kopienas

lietojumu. Šīs izmaiņas signalizē un atvieglo sociālo izslēgšanu, pārveidojot emocionālās ainavas, lai tās atbilstu ārējo, nevis iekšējo lietotāju gaidām. Barselonas apkaimju pieredze, saskaroties ar tūrisma un transnacionālās ģentrifikācijas dubultspiedienu, sniedz vēl vienu piemēru pārmaiņu sliekšnim. Starptautiskajam tūrismam popularizējot Barselonu kā kultūras un dzīvesstila galamērķi, vietējo apkaimju emocionālā un kultūras struktūra neatgriezeniski mainījās. Rajons, kas kādreiz bija dzīva apkaime, tagad galvenokārt ir pielāgots tūristu patēriņam. Tradicionālās sociālās dzīves telpas, piemēram, vietējie bāri, tika pārvērstas par brokastu kafejnīcām un vietu nišas pakalpojumiem, kas pielāgoti ārvalstu gaumei, liekot iedzīvotājiem justies izspiesti: “Ārzemnieki ir paņēmuši mūsu mājas”, citēts Kokola-Gants un Lopess-Gajs veiktajā pētījumā. Fiziskā vide šķietami saglabājās atpazīstama, taču sensorā un kultūras atmosfēra tika pārprogrammēta atbilstoši tūristu un transnacionālo patērētāju vēlmēm. Iedzīvotāji pauž vilšanos: “Tā vairs nav vieta, kur dzīvot; tā ir skatuve tūristiem.” Emocionālo atsvešinātību vēl vairāk pastiprināja jauniebraucēju īslaicīgā klātbūtne, kā norādīja kāds respondents: “Tie, kas ievācas, pazūd vēl pirms tu paspēj viņus iepazīt” (Cocola-Gant & López-Gay, 2020). Šī pārveide izgaismo būtisku emocionālu sliekšni – kad ierastie rituāli, telpas un sociālās mijiedarbības tiek aizstātas ar ārēju patēriņa modeļu diktētām praksēm, sākotnējā kopiena izjūt dziļu izstumtību, pat ja fiziski vēl atrodas vietā. Barselonas piemērs – ekonomiskais spiediens kopā ar kultūras un vizuālo pārpackošanu – eskalē līdz publiskiem protestiem, vandālismam pret tūristiem domātiem objektiem un pat agresīviem kampaņu lozungiem kā “*Tourists go home*”.

Apskatītajos piemēros emocionālais sliekšnis tika šķērsots robežpunktos, kad: sensorā vide zaudē kopienas identitātes iezīmes; kultūras marķieri tiek aizvietoti vai pārzīmēti; kopienas rituāli un ikdienas ritms tiek pārtraukti; attīstības lēmumos kopienas dalība ir formāla vai vispār nenotiek. Šie brīži nav vienkārši praktiski traucējumi – tie ir psiholoģiski sliekšņi, kas veidojas caur: kognitīvo disonansi: nesakritību starp vietas izskatu un sajūtām (“Izskatās labāk, bet jūtas sliktāk”); salauztiem rituāliem: kopienas prakšu, piemēram, kopīgu maltīšu vai atvērto pasākumu, izbeigšana izjauc emocionālo ritmu; kultūras disonansi: kad vide pielāgojas jaunām normām (valoda, komercija), ilglaicīgie

iedzīvotāji jūtas neredzami; kontroles zaudēšanu: neiesaistīšana lēmumu pieņemšanā veicina emocionālu atsvešināšanos un sēras; sociālās atspoguļošanas maiņu: kad jaunie lietotāji ignorē vai aizstāj vecos, telpas identitāte tiek pārrakstīta.

Visos pētītajos kontekstos – vai tā būtu Ļubļana, Madride, Stokholma, Barselona, Manhetena vai Vašingtona – sajūta “ši vairs nav mūsu vieta” parādās jau pirms faktiskas pārvietošanas, uzsverot nepieciešamību atpazīt neredzamos kopienas erozijas signālus. Dažādos piemēros parādās skaidra tendence: ja kopienas laikus atpazīst agrīnas simboliskās un emocionālās izspiešanas pazīmes un mobilizējas ap kopīgo identitāti un īpašumtiesībām, tās spēj izstrādāt proaktīvas stratēģijas, lai tai pretotos. Šīs iniciatīvas izceļ mehānismus, kā saglabāt pieķeršanos vietai, uzturēt kultūras identitāti un nostiprināt kolektīvu īpašumtiesību formas, un parāda, ka emocionālās saites var kalpot arī kā kolektīvas rīcības dzinējspēks. Tādējādi kultūras tradīcijas, kopīgi simboli un kopienas radīti stāstījumi kļūst arī par instrumentiem, ar kuriem atgūt emocionālo piederību.

Piemēram, Ņujorkas *Chinatown* kopiena aktīvi pretojas simboliskajai izdzēšanai, projicējot protesta vēstījumu uz ģentrificētām sienām, apliecinot savu klātbūtni pret homogenizējošiem spēkiem. *Chinatown Art Brigade* valde, kritizējot pilsētas labiekārtošanas projektu, uzsvēra, ka “nav prasījuši skaistas mākslas instalācijas”, kas nespēj atspoguļot vietējās kopienas vajadzības un idejas. “Ja mēs paši nestāstām savu stāstu, to izdarīs kāds cits – un izdzēsīs mūs,” paziņoja kāds aktīvists (Velie, 2023). Šis piemērs parāda, ka emocionālie sliekšņi ne vienmēr tiek šķērsoti pasīvi – tie var izraisīt aktīvu pretestību vietās, kur kopienas atgūst telpu, naratīvu un piederību. Pretošanās emocionālajai un simboliskajai izspiešanai prasa agrīnu atpazīšanu, kolektīvu rīcību un kultūras aizstāvību. Tas nozīmē emocionālās ģeogrāfijas uztveršanu kā leģitīmu teritoriju, ko saglabāt un par kuru cīnīties – nevis kā neredzamu “progresu” upuri. Kopienas, kuras aktīvi iesaistās savas apkārtnes plānošanā un izmantošanā, saglabā spēcīgākas emocionālas saites ar vietu. Līdzdalība nedrīkst aprobežoties ar formālu uzklaušīšanu – tai jāietver reāla lēmumu pieņemšanas vara par attīstības prioritātēm, estētiku un lietojumu.

Kā labi piemēri kopienas pašnoteikšanās un aizsardzības mehānismiem minami kopīgi ekonomiskie modeļi kā kooperatīvi un kolektīvās īpašumtiesības, kas pasargā kopienas no spekulatīvā spiediena un stiprina simboliskās un fiziskās tiesības uz vietu. Kooperatīvi tiek definēti kā organizācijas, kuras kopīgi pārvalda un vada cilvēki, kas izmanto to pakalpojumus vai dzīvo to īpašumos. Piemēram, mājokļu kooperatīvos iedzīvotāji kolektīvi ir ēkas īpašnieki un pieņem lēmumus demokrātiskā ceļā (viens biedrs – viena balss), bieži vien nodrošinot stabilitas īres maksas un dodot priekšroku ilgtermiņa kopienas vajadzībām, nevis peļņai. Kooperatīvu piemēri: *Mietshäuser Syndikat* (Vācija) ir unikāls un inovatīvs mājokļu kooperatīvu tīkls Vācijā, kas darbojas kopš 1990. gadiem un apvieno juridisko struktūru ar kolektīvu pašpārvaldi. Katra ēka pieder diviem partneriem: konkrētajam mājokļa projektam (dzīvojošo kopienai) un pašam *Mietshäuser Syndikat* tīklam. Šādā veidā tiek nodrošināta dubultā kontrole – kopiena pārvalda ēku autonomi, bet tīkla dalība juridiski garantē, ka ēka nekad netiks pārdota privātam peļņas gūšanas nolūkam. *Syndikat* modelis ir sevi pierādījis praksē dažādās pilsētās, piemēram, Berlīnē, Freiburgā, Hamburgā, un šobrīd tīkls apvieno vairāk nekā 170 projektus visā Vācijā (*Mietshäuser Syndikat*, 2025). *La Borda* (Spānija): ir pionieris kooperatīvās mājokļu būvniecības jomā Spānijā. Projekts realizēts uz publiski pieejamas pašvaldības zemes, kas nodota lietošanā uz 75 gadiem. *La Borda* iemieso vairākus ilgtspējas un solidaritātes principus – ēka celta ar ekoloģiskiem materiāliem, tajā ir koplietošanas telpas, lai veicinātu kopienas dzīvi, un visas lēmumu pieņemšanas struktūras balstītas uz horizontālu, demokrātisku pārvaldību (*La Borda Housing Cooperative*, 2025).

Vēl viens kopienu iniciēts risinājums, kas mazina ģeogrāfiskās negatīvo ietekmi, ir kopienas zemes fondi (*Community Land Trusts* – CLTs): nevalstiskas organizācijas, kas iegādājas un pārvalda zemi, lai tā saglabātos pieejama mājokļiem vai kopienas vajadzībām. Viens no pazīstamākajiem un pirmajiem šāda veida modeļiem Eiropā, kas tiek stādīts par piemēru citām Eiropas pilsētām, ir Briseles CLT, kas tika izveidots 2012. gadā un līdz šim izveidojis jau piecus projektus, kuros dzīvo 450 cilvēku un plāno līdz 2030. gadam nodrošināt mājokļus 1000 cilvēkiem (*Forever Affordable Housing in Brussels*, 2024; *World Habitat*, 2021). CLT projekti īpaši vērsti uz zemu ienākumu mājāsaimniecībām

un dažādu kultūru kopienām, nodrošinot ne tikai finansiāli sasniedzamu dzīvesvietu, bet arī iedzīvotāju līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sociālās saiknes stiprināšanu. Šī pieeja veicina ne tikai mājokļu pieejamību, bet arī kopienas noturību un sociālo integrāciju pilsētvides pārmaiņu kontekstā (Aernouts & Ryckewaert, 2018). Kā labo piemēru šeit var minēt arī Amsterdamas *H-Buurt* kopienas zemes fondu, kura izveide ļāva iedzīvotājiem kolektīvi kontrolēt zemes īpašumtiesības un attīstību, kas atbilda vietējām vajadzībām, nevis ārējam tirgum. Kā saka viens no fonda dalībniekiem: “Mēs ne tikai glābjam mājas; mēs glābjam atmiņas, ikdienas ritmus un apkaimes dvēseli” (Meeusen, 2023).

Papildus īpašuma un zemes pārvaldības formām, kopienu iesaiste var notikt arī caur politiskiem līdzdalības mehānismiem, piemēram, līdzdalības budžetu. Līdzdalības budžets (*Participatory Budgeting*) ir demokrātisks process, kurā iedzīvotāji lem, kā tērēt daļu no pašvaldības budžeta. Šo modeli izmantojušas vairākas Eiropas pilsētas, tostarp Parīze un Lisabona, lai stiprinātu kopienas balsi pilsētplānošanā. Sākot ar 2014. gadu un aizvien šobrīd Parīzes līdzdalības budžeta iniciatīva turpina darboties, saglabājot savu apmēru un nozīmi, katru gadu atvēlot 5% no investīciju budžeta, aptuveni 100 miljoni eiro, šim mērķim (*Participatory Budgeting Project*, 2017; *Budget Participatif Paris*, 2022). Lisabona, kas 2008. gadā kļuva par pirmo Eiropas galvaspilsētu ar līdzdalības budžeta iniciatīvu, 2020. gadā, pēc Eiropas Zaļās galvaspilsētas titula iegūšanas, pārorientēja savu līdzdalības budžeta procesu uz ilgtspējīgiem un videi draudzīgiem projektiem, ieviešot “Zaļo līdzdalības budžetu”. Šī iniciatīva koncentrējas uz priekšlikumiem, kas veicina ilgtspējīgu, noturīgu un videi draudzīgu pilsētu (*Centre for Public Impact*, 2021). Šie piemēri no Parīzes un Lisabonas demonstrē, kā līdzdalīgais budžets var kalpot kā efektīvs instruments, lai stiprinātu kopienas balsi pilsētplānošanā, veicinātu sabiedrības iesaisti un nodrošinātu resursu sadali, kas atbilst iedzīvotāju vajadzībām un prioritātēm. Šāds pieejas modelis pakāpeniski tiek ieviests arī Latvijā. Sākot ar 2025. gada 1. janvāri, līdzdalības budžets kļūvis obligāts visām pašvaldībām, ar mērķi līdz 2029. gadam sasniegt vismaz 0,5% no vidējo nodokļu ieņēmumu apjoma (LV Portāls, 2024). Rīga, kas līdzdalības budžeta praksi ieviesa jau 2019. gadā, 2025. gadā ir apņēmusies nodrošināt vismaz 0,3% šim mērķim, ar pakāpenisku palielinājumu nākamajos gados (Likumi.lv, 2025). Tas norāda,

ka līdzdalības mehānismi pilsētplānošanā kļūst arvien nozīmīgāki arī vietējā kontekstā, radot iespēju iedzīvotājiem ietekmēt lēmumus, kas skar viņu dzīves telpu.

Papildus šādiem sabiedrības iesaistes mehānismiem būtiska loma kopienu noturības nodrošināšanā ir arī pašvaldību ilgtermiņa politikām, kas tieši skar mājokļu pieejamību un zemes pārvaldību. Šajā kontekstā izceļas Vīnes piemērs, kas bieži minēts kā viens no veiksmīgākajiem sociālā mājokļu fonda pārvaldības modeļiem Eiropā. Vīnes pašvaldības konsekvētā rīcība sociālā mājokļu fonda veidošanā un sabiedriskās zemes saglabāšanā īpašumā ir ļāvusi ilgstoši nodrošināt stabilu mājokļu pieejamību vairāk nekā pusei pilsētas iedzīvotāju: aptuveni 60% iedzīvotāju dzīvo mājokļos ar kontrolētu vai atbalstītu īres līmeni, tostarp aptuveni 25% pašvaldībai piederošos mājokļos (*Social Housing Center, 2024*). Šāda stratēģija veicina gan īres cenu stabilitāti, gan iedzīvotāju emocionālo drošību un telpisko piederību, vienlaikus samazinot sociālās segregācijas riskus (Tsenkova, 2021).

Kultūras mantojums nav statisks. Tas attīstās – bet, ja attīstība tiek uzspiesta no ārpusē, tā atsvešina. Kopienas pretojas izspiešanai, aktīvi kopjot un aizsargājot savas dzīves kultūras izpausmes – skaņas, smaržas, krāsas, valodas un rituālus. Piemēram *Chinatown Art Brigade* Ņujorkā izmanto murālus kā stāstniecību, lai dokumentētu un apliecinātu kopienas vēsturi, saglabājot simbolisko klātbūtni arī ārējas attīstības apstākļos. Tādas kustības kā *#DontMuteDC* parāda, ka, nosaucot šķērsotos emocionālos un kultūras sliekšņus vārdā un mobilizējoties ap tiem, var atgūt gan simbolisko, gan materiālo telpu. Uzstājot, ka *go-go* mūzika nav tikai izklaide, bet dzīva kultūras identitātes izpausme, aktivisti pārdefinēja pilsētas trokšņu regulējumu kā jautājumu par kultūras saglabāšanu un rasu taisnīgumu. Pirms ainavas mainās fiziski, tās mainās emocionāli. Emocionālās kartes ir pretestības instrumenti; tās kartē piederību, ko fiziskās kartes ignorē. Kopienas, kas dokumentē savas telpas juteklisko, simbolisko un emocionālo ģeogrāfiju – ar atmiņu kartēšanu, mutvārdu vēsturi vai vizuālu stāstniecību – veido arhīvus, kas pretojas izdzēšanai un izglīto jaunpienācējus. Piemēram, *Rog Factory* lietotāji dokumentēja telpas juteklisko atmosfēru – “malkas dūmu smarža, sastāvējies alus, sprakšķēšana” – kā būtisku atmiņu un nozīmīgu sastāvdaļu.

Lai veidotu iekļaujošāku pilsētpolitiku, ir svarīgi ieviest vairākas savstarpēji saistītas pieejas. Pirmkārt, teritoriju attīstības novērtējumā būtu jāintegrē vietas piesaistes un emocionālās piederības rādītāji, kas atspoguļo ne tikai funkcionālu, bet arī juteklisku un kultūras dimensiju. Otrkārt, pašvaldībām jāveido caurspīdīga un regulāra komunikācija ar attīstītājiem un vietējam kopienām, lai veidotos savstarpēja uzticēšanās un laikus apzinātu iespējamās spriedzes. Svarīga ir arī sabiedrības līdzdalība jau agrīnās plānošanas stadijās – ne tikai kā formāla procedūra, bet kā patiesa ietekme uz lēmumiem. Tāpat būtiski ir atzīt kultūrtelpas un sociālos centrus kā vietas ar sabiedrisku nozīmi, kuru saglabāšana stiprina kopienas saliedētību. Elastīgāki zonējuma principi var nodrošināt ilgtermiņa iespējas kopienā balstītām un eksperimentālām iniciatīvām attīstīties, nepakļaujoties tūlītējiem tirgus spiedieniem.

Līdztekus tam kopienu noturību un pašorganizāciju var stiprināt, veicinot alternatīvus īpašuma modeļus, piemēram, mājokļu kooperatīvus vai kopienas zemes fondus, kas ļauj vietējiem iedzīvotājiem kontrolēt attīstību viņu pašu teritorijās. Emocionālā kartēšana, mutvārdu vēstures apzināšana un kolektīvās atmiņas dokumentēšana palīdz saglabāt vietas identitāti un stiprina simbolisko piederību. Lai šīs iniciatīvas būtu dzīvotspējīgas, kopienām jānodrošina piekļuve juridiskam un finansiālam atbalstam, kas ļauj veidot ilgtermiņa sadarbības ar īpašniekiem vai pašvaldībām. Nozīmīgu lomu spēlē arī starpdisciplināri rīki – koprades darbnīcas, kopienas budžets un līdzdalības formāti, kas savieno dažādas zināšanas un pieredzes. Visbeidzot, pilsētvides plānošanā nepieciešams uztvert kultūras un sociālās telpas kā pilnvērtīgu infrastruktūru – līdzvērtīgu ekonomiskajai vai transporta attīstībai –, jo tikai tā iespējams veidot patiesi līdzsvarotu un noturīgu pilsētvidi. Šādi risinājumi ne tikai palīdzētu saglabāt kopienu klātbūtni pilsētās, bet arī stiprinātu sociālo noturību un kultūras daudzveidību strauji mainīgajā urbānajā ritmā.

Pārmaiņu sliekšnis nav tikai fizisks vai ekonomisks. Tas ir emocionāls, simbolisks un bieži vien neatgriezenisks. Pilsētvides attīstība šķērso kritisku sliekšni brīdī, kad tā sarauj emocionālās, jutekliskās un kultūras saites, kas kopienas saista ar konkrēto vietu. Lai arī fiziskie uzlabojumi – renovētas ēkas, jauna infrastruktūra, estētiskas pārmaiņas – bieži tiek slavēti kā progresa

pazīmes, tie vienlaikus var izdzēst sākotnējo iedzīvotāju dzīves pieredzes, atmiņas un emocionālās ģeogrāfijas. Emocionālā un simboliskā izspiešana bieži notiek pirms fiziskas pārvietošanas, kalpojot kā agrīns signāls par dziļāku kopienas destabilizāciju. Kad jutekliskā vide tiek sterilizēta, kultūras rituāli tiek pārtraukti un kopienas līdzdalība tiek samazināta līdz formālam žestam vai vispār ignorēta, vēstījums kļūst nepārprotams: šī vieta vairs nepieder tās sākotnējiem veidotājiem. Emocionālo sliekšņu atpazīšana un cienišana nav tikai nostalgijas saglabāšana. Tā ir cīņa par tiesībām palikt – emocionāli, kultūras ziņā un fiziski – apstākļos, kad pārmaiņas notiek strauji. Juteklisko, kultūras un estētisko pārbīžu atpazīšana kā agrīniem brīdījuma signāliem ļauj izstrādāt iekļaujošākas, atsaucīgākas un empātiskākas pilsētattīstības stratēģijas. Šo sliekšņu ignorēšana, pretēji, draud radīt tukšas telpas bez patiesas piederības izjūtas.

NOZĪMES ZUDUMS VAI JAUNA PIEDERĪBA? EMOCIONĀLĀS REAKCIJAS UZ VIETAS PĀRMAIŅĀM LATVIJĀ

Ņemot vērā, ka Latvijā līdz šim nav veikti ģentrifikācijas pētījumi, kas analizētu šo procesu caur emocionālās pieredzes prizmu, tika izstrādāta un izplatīta reflektīva anketa. Tās mērķis bija iegūt ieskatu subjektīvajā vietas

nozīmes maiņas uztverē. Anketa kalpo kā sākotnējais solis, lai izprastu, vai un kā pētījumā identificētās problēmas rezonē ar situāciju

Latvijā, konkrēti Rīgā – vietās, kur iepriekš pamestas vai nepietiekami izmantotas telpas, pateicoties kopienu iniciatīvām, tiek atdzīvinātas un kļūst par aktīvi lietotām publiskām vietām.

Jautājumi tika adresēti tikai mērķgrupai – personām, kas bijušas vai joprojām ir iesaistītas pamesto ēku atdzīvināšanas iniciatīvās. Kopumā aptaujā piedalījās personas, kas pārstāvēja dažādas iesaistītās lomas: 19% sevi identificēja kā iniciatīvu organizatori, 44% – kā dalībnieki, bet 35% – kā radošas personas. Turklāt 54% respondentu bija bijuši saistīti ar šādām iniciatīvām ilgāk nekā 5 gadus, un tikai 6% – mazāk nekā vienu gadu. Emocionālā piederība tika izjusta ar Kaņepes Kultūras centrs (KKC) – 29%, Viskaļi – 23%, Lastādija – 19%, Autentika – 15%, Tallinas ielas kvartāls (TK) – 8%.

Respondenti tika aicināti vērtēt piecus apgalvojumus par trim konkrētām vietām – Tallinas ielas kvartālu, KKC un Lastādiju – izmantojot piecu līmeņu skalas: *pilnībā nepiekrītu, drīzāk nepiekrītu, neitrāli, drīzāk piekrītu un pilnībā piekrītu*. Tālāk norādīti piekrišanas rādītāji (%), summējot atbildes “drīzāk piekrītu” un “pilnībā piekrītu”:

Apgalvojums	Tallinas ielas kvartāls	KKC	Lastādija
Jaunais veidols ir atrauts no sākotnējās identitātes	43.7%	14.6%	4.2%
Vieta šķiet komercializētāka nekā agrāk	83.4%	37.5%	0%
Trūkst agrāk esošo aktivitāšu	39.6%	12.5%	6.25%
Vieta ir neatgriezeniski mainījusies	52.1%	18.7%	6.25%
Es izjūtu skumjas par pārmaiņām šajā vietā	29.2%	12.5%	4.17%

Piekrišanas (% summā) salīdzinošā tabula par visām trim vietām

Secinājums: Tallinas ielas kvartāls tiek uztverts kā telpa, kur notikusi identitātes un funkcionalitātes pārstrukturēšana ar augstu komercializācijas izjūtu. KKC saglabājas kā salīdzinoši stabila un kopienas piederību veicinoša vieta. Savukārt Lastādija dominē kā piemērs, kur sākotnējā nozīme un autentiskums ir visvairāk saglabājušies.

Anketā tika iekļauts arī jautājums par Autentiku – ar mērķi uzzināt, ko respondenti izjūt par pilnībā vairs nepieejamu un zaudētu vietu – un iegūtie rezultāti rāda, ka vairāk nekā puse (53%) aptaujāto piekrīt, ka izjūt sāpīgas. Attiecībā uz jautājumu par piederības sajūtas zudumu veiksmīgi apgūtājās telpās – pilnībā nepiekrīt tikai 8%, bet kopumā 44% drīzāk vai pilnībā piekrīt šai sajūtai, kam būtu jākalpo par signālu iniciatīvās iesaistītajiem.

Šīs aptaujas mērķis nav sniegt reprezentatīvus datus, bet gan atklāt kolektīvās izjūtas un to, kā telpu pārveides tiek emocionāli izdzīvotas. Tās rezultāti kalpo kā empīrisks papildinājums darbā izklāstītajai teorētiskajai argumentācijai par pārmaiņu sliekšņiem ģeogrāfiskās attīstības procesos un vienlaikus iezīmē potenciālu turpmākai emocionālās dimensijas izpētei Latvijā.

KVALITATĪVIE IESKATI: STARP PIEDERĪBU UN ATTĪSTĪBAS IZAICINĀJUMIEM

Lai papildinātu reflektīvās anketas rezultātus ar padziļinātu kontekstu, tika apkopoti arī divi kvalitatīvi viedokļi no cilvēkiem, kas cieši saistīti ar analizētajām vietām. Šie ieskati izgaismo praktiskos izaicinājumus, kas saistīti ar ilgtspējīgas attīstības uzturēšanu bez identitātes zuduma.

Jāzepa Bikšes skatījumā vietas attīstības temps un tās vadības dizains būtiski ietekmē to, kā tiek saglabāta identitāte un emocionālā noturība. Viņš uzsver, ka ilgtspējīga kultūrtelpa veidojas tad, ja to uztur ne tikai patērētāji, bet arī plašāks atbalstītāju loks – piemēram, kaimiņi, pašvaldība un uzņēmēji. Viņa teiktais sasaucas ar ideju, ka kolektīvā iesaiste var kalpot kā pretspēks homogenizējošai attīstībai. Tāpat viņš uzsver, ka kopienu atdzīvinātām kultūrvietām nav jāklūst visiem ērtām – to identitāti var veidot arī spriedze un atšķirīgās gaidas. Andas Vaičekones komentārs iezīmē institucionālās un ekonomiskās realitātes slāni, kas bieži vien paliek ārpus publiskās diskusijas. Viņas viedoklis atklāj centienus līdzsvarot radošumu, komerciālos aspektus un kopienas iesaisti, demonstrējot, ka ģeogrāfiskā nav vienkāršs zaudējuma process, bet sarežģīts līdzsvara meklējums. Pēc viņas domām, pārmaiņas iespējams vadīt ar cieņu pret vietas saknēm, vienlaikus pielāgojoties reālajai ekonomiskajai situācijai.

Organizācijas *Free Riga* pārstāvis Jāzeps Bikše: “Rīgā ģeogrāfiskā notiek salīdzinoši lēni, un šis mierīgums arī pats par sevi ir uzmanības vērts aspekts. Tieši kultūrvietu gadījumā vietām ir redzams dažāds attīstības temps, piemēram, Lastādija attīstās pakāpeniski un organiski; pārmaiņas tur notiek, bet vietas atmosfēru galvenokārt nosaka vietējā kopiena. Savukārt Tallinas kvartāls ir piedzīvojis strauju un mērķtiecīgu transformāciju, tostarp būtiski ar kvartāla vadības maiņu. Abos gadījumos izšķiroša nozīme ir ne tikai ārējiem ekonomiskajiem apstākļiem, bet arī iekšējam (apzinātam vai neapzinātam) attīstības dizainam.

Ilgttermiņa noturība, manuprāt, rodas brīdī, kad vietai auditorija ir ne tikai patērētājs, bet drīzāk komplekss draugu un sabiedroto loks – kaimiņi, pašvaldība, uzņēmēji utt. Šādas vietas spēj ne tikai radīt simbolisko un emocionālo vērtību, bet arī veidot nepieciešamās attiecības un kolektīvu apziņu, kas ir noteicoši vērtības saglabāšanai. Svarīgi arī atzīt, ka šīs vietas savā būtībā bieži ir nišas, un tām nav jābūt visiem pieejamām vai universāli “patīkamām” vidēm. Manuprāt, tieši pieejamības paplašināšana nereti noved pie identitātes izšķīšanas. Saskarsmes spriedze vai atšķirīgas gaidas no apkārtējiem, piemēram, kaimiņu viedokļi vai iebildumi, nereti kļūst par neatņemamu daļu no šādu vietu pašdefinējuma, kā tas bija KKC gadījumā. Apkārtējie var izvēlēties šo spriedzi pieņemt, ļaujot vietai turpināt pastāvēt vai arī to atrisināt. Bieži vien “risinājums” var nozīmēt vietas izzušanu.”

Tallinas ielas kvartāla vadītāja Anda Vaičekone: “Šobrīd Tallinas ielas kvartāls mēģina operēt tā sauktajā 4. sektorā, kas apvieno privāto un nevalstisko sektoru – tas ir smalks līdzsvars, kurā jāieliek daudz personīgo resursu, lai “lielo kuģi” stūrētu virzienā, kurš nav tikai komerciāls. Šādu hibrīdorganizāciju darbība prasa nemitīgu līdzsvara meklēšanu, lai nenotiktu misijas novirze (*mission drift*), ko rada ekonomiskais spiediens. Kvartālā darbojas gan ļoti komerciāli rezidenti, gan tādi, kuri darbojas par simbolisku vai samazinātu nomas maksu – bet svarīgākais ir tas, ka arī stipri komerciālie rezidenti strādā pēc kopienas principiem: piedalās kopējā lēmumu pieņemšanā, iesaistās izmaksu segšanā un dažādās sociālajās iniciatīvās.

Ir svarīgi saprast, ka nekas nevar ilgttermiņā pastāvēt un attīstīties tikai no gaisa, mīlestības un Saules (kas Latvijā tāpat uzsūp reti) – ekonomiskā

realitāte ir klātesoša, un mums ir jāatrod veids, kā tajā pastāvēt, nezaudējot to, kas mūs padara par Tallinas ielas kvartālu un radošo kvartālu. Pēdējo gadu laikā kvartālā notikušas arī būtiskas tehniskas pārmaiņas – ēkās ir ierīkotas apkures sistēmas, pārvilkta elektrība, nomainīti logi, saremontēti jumti u.c. Paralēli ar iepriekšējiem šobrīd strādājam pie misijas, vīzijas un ilgtermiņa mērķu izstrādes, kas aptver gan sociālus, gan radošus, gan arī komerciālus skatījumus uz nākotni. Mēs ne tikai piesaistām resursus – mēs tos arī ģenerējam paši. Ja mēs kā videi un cilvēkiem piesaistīti profesionāli spējam definēt kopīgu virzienu, mums ir visas iespējas nevis tikt izspiestiem, bet veidot struktūru, kas spēj sevi saglabāt un augt.

Runājot par apmeklētāju sastāva izmaiņām – tās īpaši bija jūtamas pandēmijas laikā. Kad citas vietas bija slēgtas, Tallinas ielas kvartāls palika atvērts, un, protams, šī papildus auditorija bija kritiski svarīga izdzīvošanai. Tajā laikā mainījās auditorija, un ar šīm pārmaiņām un sekām mēs vēl šodien strādājam. Mazinājies ir alternatīvās kultūras kodols, taču pamazām mēs atgūstam līdzsvaru. Mēs vairs neesam vieta tikai māksliniekiem – vēlamies būt vieta ikvienam, kas vēlas un spēj līdzpastāvēt. Tajā pašā laikā apzināti neorientējamies uz tūristu auditoriju, lai saglabātu vietējo pieredzi un vietu savējiem. Sadarbojamies ar Rīgas domi, kad tiek veidoti pilsētas materiāli, bet tūristi nav mūsu galvenais mērķis. Mūsu primārā auditorija ir cilvēci cilvēki.

Mūsu mērķis nav kļūt par sterilizētu versiju no tā, kas šī vieta reiz bija, bet gan izdzīvot ar cieņu pret saknēm un attīstīties kopā ar saviem cilvēkiem.”

Aernouts, N., & Ryckewaert, M. (2018). Beyond housing: On the role of commoning in the establishment of a Community Land Trust project. *International Journal of Housing Policy*, 18(4), 503–521. <https://doi.org/10.1080/19491247.2017.1331592>

Abram, S., & Bajič, B. (2023). Sensory gentrification in the most beautiful city in the world. *Ethnologia Fennica*, Institute for Contemporary Social and Political Studies. <https://journal.fi/ethnolfenn/article/view/141830/102065>

Blake, B. F. (1974). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes and values* (Book review). *Journal of Leisure Research*, 6(4), 323–325. <https://doi.org/10.1080/00222216.1974.11970208>

Budget Participatif Paris. (2022). <https://2022.urbanize.at/budget-participatif-paris/#:~:text=Shaping%20the%20eco%2Dsocial%20city,in%20the%20years%202014%2D2020>

Cocola-Gant, A., & López-Gay, A. (2020). Transnational gentrification, tourism and the formation of ‘foreign only’ enclaves in Barcelona. *Urban Studies*, 57(15). <https://doi.org/10.1177/0042098020916111>

Derks, S. (2019). Squatters in Amsterdam lose free haven. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/squatters-in-amsterdam-lose-free-haven/g-47004213>

Elaine Velie. (2023). The artists resisting the gentrification of New York’s Chinatown. *Hyperallergic*. <https://hyperallergic.com/800196/the-artists-resisting-the-gentrification-of-new-yorks-chinatown/>

Expanding the imagination of democracy: PB in Paris. (2017). *Participatory Budgeting Project*. <https://www.participatorybudgeting.org/pbparis/>

Forever affordable housing in Brussels. (2024). <https://cltb.be/en/>

Geha Pandey. (2024). Aire Street Workshops: Indie businesses ‘gutted’ as Leeds Council puts creative hub up for sale. *Yorkshire Evening Post*. <https://www.yorkshireeveningpost.co.uk/business/aire-street-workshops-indie-businesses-gutted-as-leeds-council-puts-creative-hub-up-for-sale-4603594>

Giuliani, M. V. (2003). Theory of attachment and place attachment. In M. Bonnes, T. Lee, & M. Bonaiuto (Eds.), *Psychological theories for environmental issues* (pp. 137–170). <https://www.researchgate.net/publication/228091197>

Green Participatory Budgeting: Lisbon, Portugal. (2021). *Centre for Public Impact*. <https://centreforpublicimpact.org/public-impact-fundamentals/green-participatory-budgeting-lisbon-portugal/>

Krūmiņš, J. (2024). Mājokļu īres tendences Rīgā: 2024. gada janvāris – jūnijs. *CityStar*. <https://citystar.lv/majoklu-lu-ires-tendences-riga-2024-gada-janvaris-junijs/>

Lukačovs, K. (2025). Baltijas valstīs mājokļu cenas pieaug straujāk nekā vidēji Eiropas Savienībā. *Jauns.lv*. [https://jauns.lv/raksts/bizness/652927-baltijas-valstis-majoklu-cenas-pieaug-straujak-neka-vidėjei-eiropas-savieniba](https://jauns.lv/raksts/bizness/652927-baltijas-valstis-majoklu-cenas-pieaug-straujak-neka-viději-eiropas-savieniba)

La Borda Housing Cooperative: Self-management, collective property, sustainability, and affordability. (2025). <https://urbannext.net/la-borda-housing-cooperative/>

Lees, L. (2008). Gentrification and social mixing: Towards an inclusive urban renaissance? *Urban Studies*, 45(12), 2449–2470. <https://doi.org/10.1177/0042098008097099>

Leschinskis, P. (2023). Dzīvokļa jautājums: Salīdzinām īres maksas Rīgā, Viļņā un Tallinā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. <https://nra.lv/neatkariga/izpete/419825-dzivokla-jautajums-salidzinam-ires-maksas-riga-vilna-un-tallina.htm>

Lukas Sritesky. (2018). How can we join the fight against gentrification? *DiEM25*. <https://diem25.org/how-can-we-join-the-fight-against-gentrification/>

LV Portāls. (2024). No 2025. gada līdzdalības budžets pašvaldībās būs obligāts. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/371249-no-2025-gada-lidzdalibas-budzets-pasvaldibas-obligats-2024>

Likumi.lv. (2025). Rīgas valstspilsētas pašvaldības līdzdalības budžeta nolikums (Saistošie noteikumi Nr. RD-25-324-sn). <https://likumi.lv/ta/id/358345>

Meeusen, T. (2023). The struggle of a community: A case

study of a community struggling against the effects of gentrification through the use of a CLT. *Master's thesis*. <https://studenttheses.uu.nl/bitstream/handle/20.500.12932/43979/Masterthesis%20Thijs%20Meeusen%209543031.pdf?sequence=1>

Mietshäuser Syndikat. (2025). <https://www.syndikat.org/en/projects-in-germany/>

Najar, K.; Nylander, O. & Woxnerud, W. (2024). Public's visual preferences survey facilitates community-based design and color standards creation. *Buildings*, 14(9), 2929. <https://doi.org/10.3390/buildings14092929>

Nash, C. (2008). Of Irish descent: Origin stories, genealogy, and the politics of belonging. *Journal of the Society for the Anthropology of Europe*, 10(1), 27–28. <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1556-5823.2010.00005.x>

Smith, N. (2002). New globalism, new urbanism: gentrification as global urban strategy. *Antipode*, 34(3), 427–450. <https://hal.science/hal-03789903/document>
The Economics of Housing as a Human Right: How social housing can solve the affordable housing crisis by using public resources for the common good. (2024). *Social Housing Center*. <https://www.socialhousingcenter.org/reports-3>

Tsenkova, S. (2021). Resilience of social housing systems in Vienna, Amsterdam and Copenhagen. In *Cities and Affordable Housing* (pp. 171–193). <https://doi.org/10.4324/9781003172949-16>

Vladisavljevic, A. (2021). Slovenia evicts alternative culture activists from squatted factory. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2021/01/19/slovenia-evicts-alternative-culture-activists-from-squatted-factory/>

Younger, B. (2019). Go-Go music as a rallying call to resist gentrification. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/culture/culture-desk/go-go-music-as-a-rallying-call-to-resist-gentrification>

Gervacio, B. (2023). Gentrification and resistance in *Lavapiés*. *Weave News*. <https://www.weavenews.org/stories/2023/4/21/gentrification-and-resistance-in-lavapiés?utm>

Introducing Community Land Trusts in Continental Europe. (2021). *World Habitat*. <https://world-habitat.org/world-habitat-awards/winners-and-finalists/introducing-community-land-trusts-in-continental-europe/>